

ТЕНДЕНЦІЇ ЩОДО РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ БАНКРУТСТВА В АР КРИМ

Климчук С.В., д.е.н., доцент, ТНУ ім. В.І. Вернадського,
Друзін Р.В., асистент, ТНУ ім. В.І. Вернадського

Визначені фінансові проблеми інституту банкрутства в Україні, проведений кількісний аналіз розвитку інституту банкрутства в АР Крим в розрізі стадій банкрутства та форм власності, розглянуті структурні особливості динаміки кількості підприємств-банкротів в АРК.

Ключові слова: інститут банкрутства, арбітражний керуючий, розпорядження майна, санація, ліквідація.

ВСТУП

В Україні першим законом у сфері регулювання відношень неплатоспроможності став Закон України від 14 травня 1992 року «Про банкрутство» [1]. Цей закон був прийнятий у процесі становлення правової системи незалежної України в умовах відсутності інституту приватного права. Прийняття закону було, перш за все, спробою прискорити приватизаційні процеси шляхом використання механізмів, закладених у відповідному законі. Цим законом передбачалися тільки дві процедури — санація і ліквідація. Проте, унаслідок того, що процедура санації була недороблена практично основною процедурою стала тоді ліквідація. Також відсутність прикладів успішної реорганізації підприємств, які опинилися в складному положенні, свідчило про недосконалість українського законодавства про банкрутство.

Недосконалість багатьох положень Закону про банкрутство 1992 року зажадала прийняття цього закону в новій редакції, таким законом в червні 1999 року став Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [2], який набув чинності з 01.01.2000 р. Разом з тим, на сьогоднішній день суперечності між даним нормативно-правовим актом і іншими нормативно-правовими актами загострилися. Економічна криза лише посилила дані суперечності.

Таким чином, в умовах продовження трансформаційних процесів в економіці України дослідження інституту банкрутства є актуальним, що пов'язане з великою кількістю підприємств, що знаходяться в різних стадіях банкрутства, і підприємств, які є потенційними банкрутами, але банкрутства, що ще не увійшли до однієї із стадій.

В Україні проблему інституту банкрутства вивчали наступні вчені-економісти: Терещенко О.О., Череп А.В., Кизім Н.А., Благун І.С., Копчак Ю.С., Андрущак О.М., Чепурко В.В.

Разом з тим ученими-економістами значна увага приділена аспектам прогнозування неплатоспроможності (інститут неплатоспроможності) і, як наслідок, банкрутства, питання еволюції, сучасного стану, проблем і вдосконалення розвитку інституту банкрутства в цілому залишилися невивченими.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою даної статті є узагальнення положень щодо становлення і оцінки сучасного стану інституту банкрутства в АР Крим.

Об'єктом дослідження є інститут банкрутства в АР Крим, а предметом — кількісні показники становлення і розвитку інституту банкрутства в АР Крим. Базою дослідження виступає інститут банкрутства в АР Крим.

Джерелами інформації є нормативно-правова база, дані Міністерства економіки України, Міністерства економіки АР Крим, дані Державного комітету статистики України.

РЕЗУЛЬТАТИ

Проведений аналіз показав, що закон, який діє сьогодні, передбачає процедури, направлені на уникнення ліквідації боржника. Підприємства мають шанс відновити свою платоспроможність за допомогою процедури санації.

Закон про банкрутство повинен виконувати три основні функції:

1. Служити механізмом попередження непродуктивного використання активів підприємств.
2. Бути інструментом реабілітації підприємств, які опинилися на межі банкрутства, проте мають значні резерви для успішної фінансово-господарської діяльності в майбутньому, як правило, така реабілітація передбачає фінансову реорганізацію.
3. Сприяти якнайповнішому задоволенню претензій кредиторів.

Для реалізації даних функцій Указом Президента України «Про Міністерство економіки України» від 23.10.2000 р. № 1159 [3] і відповідно до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» повноваження державного органу з питань банкрутства були покладені на Міністерство економіки України, при якому, у свою чергу, було створено Державну госпрозрахункову установу «Агентство з питань банкрутства».

Кримське регіональне управління ГХУ «Агентство з питань банкрутства» утворене з метою організаційного забезпечення виконання Міністерством економіки повноважень державного органу з питань банкрутства, а також забезпечення представництва Мінекономіки в місцевих органах виконав-

чої влади, територіальних органах центральних органів виконавчої влади, господарському суді Автономної Республіки Крим і місті Севастополі.

Згідно Положенню «Про Кримське управління з питань банкрутства» (Автономна Республіка Крим і місто Севастополь) воно було утворене наказом Міністерства економіки України і є його територіальним органом. Кримське управління підзвітне і підпорядковане Міністерству економіки України, а його діяльність прямує і координується відповідними структурними підрозділами центрального апарату Мінекономіки відповідно до повноважень, певних вирішень останнього.

Управління з питань банкрутства в Автономній Республіці Крим і місті Севастополі функціонує за рахунок державного бюджету.

Кримське управління є юридичною особою, має самостійний баланс і поточні рахунки в органах Державного казначейства України, печатку із зображенням Державного Герба України і своїм найменуванням.

Основними завданнями управління є:

- участь в реалізації державної політики для запобігання банкрутства, а також забезпечення умов реалізації процедур відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом, передбачених Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»;
- забезпечення створення організаційних, економічних і інших умов, необхідних для реалізації процедур відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом;
- супровід процедур банкрутства державних підприємств і підприємств, в статутному фонді яких частка державної власності перевищує двадцять п'ять відсотків;
- забезпечення виконання вимог Указу Президента України від 23.10.2000 р. №1159 відносно внесення пропозицій щодо створення нових робочих місць, соціального захисту і перепідготовки працівників, які звільняються у зв'язку із здійсненням заходів щодо відновлення платоспроможності боржників або визнанні їх банкрутами;
- виконання інших завдань за дорученням Мінекономіки, які можуть бути надані як в письмовій (передані телефаксом, електронною поштою), так і в усній формі.

Крім того, відповідно до покладених на нього завдань, Кримське управління з питань банкрутства здійснює свою діяльність за наступними напрямками:

- контролює дотримання законодавства з питань банкрутства і інформує про результати аналізу Міністерство економіки;
- здійснює контроль над дотриманням арбітражними керівниками (розпорядниками майна, керівниками санацією, ліквідаторами) ліцензійних умов здійснення господарської діяльності арбітражних керівників (розпорядників майна, керівників санацією, ліквідаторів);
- бере участь в проведенні аналізу фінансово-господарського стану суб'єктів підприємницької діяльності з метою виявлення серед них боржників і запобігання їх банкрутству;
- вносить пропозиції щодо проведення досудової санації державних підприємств;
- пропонує кандидатури арбітражних керівників для державних підприємств і підприємств, в статутному фонді яких частка державної власності перевищує двадцять п'ять відсотків, щодо яких почата справа про банкрутство.

Також в інших передбачених законом [2] випадках відповідно до Порядку представлення пропозицій господарському суду щодо кандидатур арбітражних керівників, затвердженого наказом Міністерства економіки України від 25.04.2001 р. №87 [4] (надалі наказом Міністерства економіки від 21.11.2008 р. №715) [5]:

- надає безкоштовну консультаційну, інформаційну і іншу допомогу підприємствам, установам, організаціям і громадянам з питань банкрутства;
- щомісячно звітує перед Міністерством економіки про виконану роботу;
- забезпечує систематичне інформування населення, місцевих органів виконавчої влади про свою діяльність.

За останні роки кількість прийнятих до розгляду справ про банкрутство підприємств в Україні різко зросло. За станом на 1 січня 2007 року цей показник склав 43365 справ. Найбільша кількість порушуваних справ доводиться на такі економічно розвинені регіони як Донецька область — 4524 справ, Дніпропетровська — 4155 справ, Харківська — 2921 справ. Автономна Республіка Крим в цьому рейтингу знаходиться на 9 місці — 2027 справ. До областей з найменшим показником банкрутств можна віднести Чернівецьку — 548 справ, Закарпатську — 677, Тернопільську — 753.

За період з 2001 по 2007 рік в АРК спостерігалася наступна динаміка в справах про банкрутство.

Згідно даним про стан справ з питань неплатоспроможності і банкрутства в Автономній Республіці Крим, які має в своєму розпорядженні Кримське управління з питань банкрутства протягом 2001 року господарським судом Автономної Республіки Крим на підставі Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» було взято до розгляду 140 справ.

Кредиторами, що ініціювали розгляд в 2001 році господарським судом справ про банкрутство були: органи державної податкової служби України — 85 справ, що склало 60,7% всіх розглянутих

справ; управління Пенсійного фонду України — 2 справи (1,4%); інші заявники (зокрема ВАТ «Крименерго», ГК «Газ України» і ін.) — 53 справи (37,9%).

Разом з тим, в розрізі форм власності відповідачами у справах про банкрутство, відкритими в 2001 році, були підприємства: колективної форми власності — 93 справи або 66,4% від загальної кількості розглянутих справ; приватної форми власності — 38 справ (27,1%); державної (комунальної) форми власності — 9 справ або 6,4%.

Відповідно до інформації про підприємства, щодо яких було почато розгляд в справі про банкрутство, процедура розпорядження майном вводилася в 49 справах, процедура санації (відновленні платоспроможності) — 15 справах, а процедура ліквідації — 365 справах. Крім того, було затверджено 79 ліквідаційних балансів, 6 світових угод і жодного випадку відновлення платоспроможності.

За підсумками 2002 року господарським судом Автономної Республіки Крим на підставі Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» було взято до розгляду 210 справ.

Кажучи про кредиторів, що звернулися до господарського суду із заявами про порушення справ про банкрутство, можна відзначити, що в 134 справах (63,3% від загальної кількості взятих до розгляду), це були органи державної податкової служби України, 7 справах (3,3%) — управління Пенсійного фонду України, 69 справах (32,9%) — інші заявники (зокрема ВАТ «Крименерго», ГК «Газ України» і ін.).

Згідно наявним в Кримському управлінні з питань банкрутства даним про форми власності боржників, за якими в 2002 збуджувалися справи про банкрутство, боржниками були підприємства: колективної форми власності — 132 справи (62,9%), приватної форми власності — 57 справ (27,1%), державної (комунальної) форми власності — 21 справа (10,0%)

Введена процедура розпорядження майном на 58 підприємствах, процедура санації — на 9 підприємствах, процедура ліквідації — на 113 підприємствах.

Затверджено 74 ліквідаційних балансів, 6 угод, відновлена платоспроможність 8 підприємств.

За підсумками 2003 року господарським судом Автономної Республіки Крим було взято до розгляду 382 справа про банкрутство.

Кредиторами, що ініціювали розгляд в 2003 році господарським судом справам про банкрутство були:

1. Органи державної податкової служби України — 277 справ (72,5%).
2. Управління Пенсійного фонду України — 24 справи (6,3%).
3. Інші заявники (зокрема ВАТ «Крименерго», ГК «Газ України» і ін.) — 81 справа (21,2%).

Аналіз форм власності боржників, по яких в 2003 розпочалися справи про банкрутство, показує, що відповідачами були підприємства:

- колективної форми власності — 221 справа (55,4%);
- приватної форми власності — 137 справ (38,0%);
- державної (комунальної) форми власності — 24 справи (6,6%).

В ході судових слухань, були прийняті рішення про введення процедури розпорядження майном у 92 справах, процедури санації — 26 справах, процедури ліквідації — 308 справах. А також затверджені ліквідаційні баланси 253 підприємств. Крім того, у 16 справах про банкрутство були затверджені угоди і 2 підприємства відновили платоспроможність.

Протягом 2004 року господарським судом Автономної Республіки Крим на підставі Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» було взято до розгляду 351 справа.

Кредиторами, що ініціювали розгляд у 2004 році господарським судом справам про банкрутство були:

1. Органи державної податкової служби України — 236 справ (65,9%).
2. Управління Пенсійного фонду України — 43 справи (12,0%).
3. Інші заявники (зокрема ВАТ «Крименерго», ГК «Газ України» і ін.) — 79 справ (22,1%).

Введена процедура розпорядження майном на 101 підприємстві, процедура санації на 18 підприємствах, процедура ліквідації на 224 підприємствах.

У 2004 році затверджено 250 ліквідаційних балансів, затверджено 8 угод, відновлена платоспроможність 11 підприємств.

За підсумками 2005 року господарським судом Автономної Республіки Крим на підставі Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» було взято до розгляду 651 справа.

Кредиторами, що ініціювали розгляд у 2005 році господарським судом справам про банкрутство є:

1. Органи державної податкової служби України — 338 справ (51,9%).
2. Управління Пенсійного фонду України — 179 справ (27,5%).
3. Інші заявники (зокрема ВАТ «Крименерго», ГК «Газ України» і ін.) — 134 справи (20,6%).

Відповідно до класифікатора ДК 001-2004, за даними Кримського управління з питань банкрутства відповідачами у справах порушення справ про банкрутство за 2005 рік було 16 підприємств державної і державної корпоративної форми власності.

У 2005 році введена процедура розпорядження майном на 98 підприємствах, процедура санації на 31 підприємстві, процедура ліквідації на 401 підприємстві.

У досліджуваному році затверджено 329 ліквідаційних балансів, затверджено 10 угод, відновлена платоспроможність 3 підприємств.

У 2006 році господарським судом Автономної Республіки Крим було взято до розгляду 879 справ.

Кредиторами, що ініціювали розгляд у 2006 році господарським судом справ про банкрутство були:

1. Органи державної податкової служби України — 462 справи (52,6%).
2. Управління Пенсійного фонду України — 334 справи (38,0%).
3. Інші заявники (зокрема ВАТ «Крименерго», ГК «Газ України» і ін.) — 83 справи (9,4%).

Відповідно до класифікатора ДК 001-2004, за даними Кримського управління з питань банкрутства відповідачами у справах порушення справ про банкрутство за 2006 рік було 20 підприємств державної і державної корпоративної форми власності.

Для 88 підприємств, що знаходяться у процесі банкрутства, було введено процедуру розпорядження майном, для 15 — процедуру санації, процедуру ліквідації — для 746 підприємств. Крім того, було затверджено 9 угод і 4 боржники відновили платоспроможність.

Згідно даним про стан справ з питань неплатоспроможності і банкрутства в Автономній Республіці Крим, які має в своєму розпорядженні Кримське управління з питань банкрутства протягом 2007 року господарським судом Автономної Республіки Крим на підставі Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» було взято до розгляду 1222 справи.

Кредиторами, що ініціювали розгляд у 2007 році господарським судом справ про банкрутство були:

1. Органи державної податкової служби України — 615 справ (50,3%).
2. Управління Пенсійного фонду України — 536 справи (43,9%).
3. Інші заявники (зокрема ВАТ «Крименерго», ГК «Газ України» і ін.) — 71 справа (5,8%).

Відповідно до класифікатора форм власності ДК 001-2004, за даними Кримського управління з питань банкрутства відповідачами у справах порушення справ про банкрутство за 2007 рік було 15 підприємств державної і державної корпоративної форми власності.

У 2007 році введена процедура розпорядження майном на 59 підприємствах, введена процедура санації на 9 підприємствах, введена процедура ліквідації на 1181 підприємстві.

У досліджуваному році затверджено 1099 ліквідаційних балансів, затверджено 8 угод, відновлена платоспроможність 10 підприємств.

Враховуючи високі темпи зростання прийнятих до розгляду справ про банкрутство і окремі випадки відновлення платоспроможності підприємств, Кабінет міністрів України в грудні 2007 року видав ухвалу про мораторій на ліквідацію підприємств державної власності і підприємств, в статутному фонді яких частка державної власності перевищує двадцять п'ять відсотків.

В результаті проведеного аналізу статистичних даних банкрутства підприємств в Автономній Республіці Крим, можна відзначити наступне:

- спостерігаються високі темпи приросту щорічно прийнятих до розгляду справ про банкрутство. Якщо прийняти відмічений показник 2001 року за базовий, то приріст в 2007 році до базового склав 772,9%, а з 2006 по 2007 рік кількість взятих до розгляду справ зросло на 39%. Основною причиною є зростання економіки, зокрема зростання кількості суб'єктів господарювання, підвищення значущості банкрутства в дозволі корпоративних суперечок, питаннях власності, оптимізації оподаткування;

- якщо з 2001 по 2004 рік кредиторами, що ініціювали розгляд справ про банкрутство в основному виступали органи ДПАУ і інші заявники (зокрема ВАТ «Крименерго», ГК «Газ України» і ін.), то з 2005 по 2007 роки переважна більшість справ про банкрутство були взяті до розгляду господарським судом за ініціативою ДПАУ і Пенсійного фонду, що пов'язане із зростанням кількості спрощених процедур, ініціаторами яких в більшості випадків є ДП і ПФУ [6, с. 191];

- відсутність змін в динаміці процедур розпорядження майном і процедур санації, тоді як приріст справ, по яких були затверджені ліквідаційні баланси в 2007 році склав 1291,1% до базового 2001 року, а з 2006 по 2007 рік такий приріст склав 106,2%, що так само пов'язане із значною (близько 85%) вагою спрощених процедур, які починаються відразу із стадії ліквідації;

- слід зазначити також, що кількість затверджених угод і випадків відновлення платоспроможності впродовж всього періоду дослідження залишається малою.

ВИСНОВКИ

Одним з найважливіших завдань інституту банкрутства є повернення підприємств, що опинилися на межі фінансової кризи, до нормальної роботи, відновлення їх платоспроможності і, як наслідок, вирішення питань безробіття, соціальної напруженості, збільшення надходжень до державного бюджету, розвитку економіки країни в цілому. На жаль, сьогодні механізм банкрутства часто використовується з метою перерозподілу власності, збагачення. У даних умовах гостро стає питання вдосконалення вітчизняного законодавства про банкрутство.

Із-за недосконалості законодавства, ослабленої уваги до процесів відновлення платоспроможності боржника з боку держави, а також застосування різних злочинних схем, щороку в Україні ліквідо-

вустється велика кількість підприємств, чимала частка яких є підприємствами державної власності, стратегічно важливими, соціально значимим через велику кількість робочих місць або тих, які узяли кредити під гарантії держави.

При цьому, вирішувати дану проблему необхідно комплексно, починаючи з формування надійного правового середовища, яке повинне забезпечити ефективний захист кредиторів і підприємств від ризику втрати контролю над власністю внаслідок недобросовісного застосування процедур банкрутства.

Перспективами подальшого дослідження є визначення шляхів вдосконалення взаємодії Управління з питань банкрутства, ФДМУ, арбітражних керуючих і кредиторів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Україна. Закони. Про банкрутство: закон України // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — №31. — Ст. 440.

2. Україна. Закони. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: закон України // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — №42. — Ст. 378.

3. Україна. Укази. Про міністерство економіки України: указ Президента України // Офіційний вісник України. — 2000. — №43. — Ст. 46.

4. Україна. Накази. Про затвердження Порядку подання пропозицій господарському суду щодо кандидатур арбітражних керуючих: наказ Міністерства економіки України // Офіційний вісник України. — 2001. — №20. — Ст. 522.

5. Україна. Накази. Про затвердження Порядку розгляду та подання пропозицій господарському суду щодо кандидатур арбітражних керуючих: наказ Міністерства економіки України // Офіційний вісник України. — 2008. — №97. — Ст. 30.

6. Друзин Р.В. О динамике количества упрощенных процедур банкротства в АРК / Р. В. Друзин // Проблемы и перспективы становления финансовой системы Украины: Материалы XI Всеукраинской науч.-практ. конф. студентов, аспирантов и молодых ученых, г. Севастополь, 9-11 октября 2009 г. — Севастополь: Изд-во СевНТУ, 2009. — С. 190-191.